

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ژئوتوریسم آذربایجان شرقی

مؤلفان:

اکتبر موسی عابدینی

عضو هیات علم، دانشگاه محقق اردبیلی

مهندس احمد سجری

دانشجوی دکترای ژئومورفولوژی، دانشگاه محقق اردبیلی

سرشناسه	:	عابدینی، موسی
عنوان و نام پدیدآور	:	ژئوتوریسم آذربایجان شرقی / مولفان موسی عابدینی، احد رنجبری.
مشخصات نشر	:	اردبیل: نگین سیلان، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	:	۲۹۷ص.
شابک	:	978-600-431-029-1
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
موضوع	:	گردشگری — ایران — آذربایجان شرقی
شناسه افزوده	:	رنجبری، احد
رده بندی کنگره	:	DSR ۲۰۰۱/۵۵۵:۲ ۱۳۹۵
رده بندی دیویی	:	
شماره کتابشناسی ملی	:	۲۰۰۱۵

◀ نام کتاب: ژئوتوریسم آذربایجان شرقی

◀ مؤلفان: دکتر موسی عابدینی و مهندس احد رنجبری

◀ ویراستار ادبی: دکتر رامین محرمی

◀ ناشر: انتشارات نگین سیلان

◀ صفحه آرای: فرشته خدایاری

◀ تیراژ: ۲۰۰۰ جلد

◀ قیمت: ۲۵۰۰۰۰ ریال

◀ نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۵

◀ شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۳۱-۰۲۹-۱

نگین سیلان
انتشارات

mail: egin_chap@yahoo.com

«حق چاپ برای مؤلفان محفوظ می باشد»

پیشگفتار

از بدو پیدایش انسان، زمین و طبیعت زیبایی آن جایگاه حیات (زندگی، امرار معاش، تفریح و تجسس) بوده است. انسان‌ها همواره در طول زمان تمایل به شناخت و کشف محیط‌های متنوع با اشکال و چشم‌انداز طبیعی متفاوت برای بهره‌مندی بیشتر به لحاظ اقتصادی و لذت روحی-روانی و ارضاء حس کنجکاوی داشته و دارند. لازم به ذکر است مشاهده و بررسی اشکال و لندفرم‌های زمین‌شناسی، تنها ویژه زمین‌شناسان نیست، بلکه هر انسانی در سطح کره زمین به صورت ذاتی تمایل دارد به شناخت اشکال و پدیده‌هایی که در زمین شکل گرفته و همواره در حال تغییر و دگرگونی است، بپردازد. انسان‌ها با مشاهده اشکال و چشم‌اندازهای متفاوت طبیعی به دنبال ارضاء حس حقیقت‌جویی، زیبایی‌شناسی و موسیقی هستند. در حقیقت، طبیعت‌گردی یا زمین‌گردشگری (ژئوتوریسم) در مفهوم عام آن قدمتی به اندازه عمر انسان در کره زمین دارد؛ ولی به مفهوم کنونی از سال ۱۹۸۷ میلادی و با طرح یک مشاور گردشگری به نام هکتور سالوس لاسکوراین، شروع و به صورت علمی از سال‌های ۱۹۹۹ به بعد با تعاریفی که از ژئوتوریسم ارائه شد، در سطح جهانی مطرح گردید. اکوتوریسم سفری است به مطلق طبیعی نسبتاً بکر و دست نخورده به قصد یادگیری، تحسین و لذت بردن از مناظر طبیعی گیاهی و حیوانات وحشی و وجوه فرهنگی (گذشته و حال) که در طبیعت قابل مشاهده است. این کتاب درصدد است اشکال ژئوتوریسم استان آذربایجان شرقی را برای بهره‌مندی و لذت بردن علاقمندان و گردشگران و محققین به طبیعت معرفی کند.

اینجا لازم است که از اساتید، معلمان، همکاران ارجمند و خانم‌ها: مهندس خدیجه محمدی، مهندس ژاله زهتابی‌اصل، مهندس شبنم لقمانی، دکتر محسن موید و سازمان‌های زمین‌شناسی و اکتشافات معدنی شمال غرب، هیأت فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان آذربایجان شرقی و عزیزانی که در تدریس این اثر ما را یاری نمودند، به علاوه از دکتر رامین محرمی که ویراستاری ادبی را تقبل فرمودند، از صمیم قلب سپاسگزار باشیم. همچنین از اعضای خانواده هایمان که در تمامی مراحل تألیف و تنظیم کتاب مشوق ما بودند کمال تشکر و قدردانی می‌نمایم.

اردیبهشت ۱۳۹۵

Abedini@uma.ac.ir

دکتر موسی عابدینی و مهندس احد رنجبری

ranjbary.a@gmail.com

فهرست مطالب

۱۴	مقدمه
۱۵	فصل اول
۱۵	کلیاتی در مورد گردشگری و ژئوتوریسم
۱۵	۱-۱- مفاهیم و انواع گردشگری
۱۸	۱-۲- جایگاه و تاریخچه گردشگری
۲۱	۱-۳- گردشگری در ایران
۲۵	۱-۴- ژئوتوریسم
۲۶	۱-۵- ژئوپارک
۲۸	۱-۶- ژئوسایت
۲۸	۱-۷- مهرین، بیع و پدیده‌های ژئوتوریسم
۲۹	۱-۸- آثار گردشگری
۲۹	۱-۹- نقش اقلیم در گردشگری
۳۰	۱-۱۰- اثرات اقتصادی گردشگری
۳۱	۱-۱۱- اثرات سیاسی گردشگری
۳۲	۱-۱۲- گردشگری و تأثیرات فرهنگی-اجتماعی
۳۳	۱-۱۳- گردشگری و تأثیرات محیطی-فرهنگی
۳۴	۱-۱۴- گردشگری و توسعه
۳۵	فصل دوم
۳۵	نقش گردش علمی به ویژه ژئوتوریسم در آموزش علوم زمین
۳۵	مقدمه
۳۶	۲-۱- مفاهیم
۳۸	۲-۲- جایگاه و تاریخچه
۳۸	۲-۳- اهمیت، ضروریات و وظایف در گردش علمی و ژئوتوریسم
۴۳	۲-۴- مسیرهای مناسب برای بازندهای ژئوتوریسمی
۵۷	فصل سوم
۵۷	پدیده‌ها و جاذبه‌های آذری و دگرگونی
۵۷	۳-۱- فعالیتهای آتشفشانی و اشکال حاصل از آن
۶۱	۳-۲- ماگماتیسیم و پدیده‌های ناشی از آن
۷۵	فصل چهارم
۷۵	چشم‌اندازهای زمین‌شناختی و ژئومورفیکی
۷۵	مقدمه
۷۵	۴-۱- آبشارها و تندآب‌های استان
۸۶	۴-۲- رودخانه‌ها و دره‌های جالب استان آذربایجان شرقی
۱۰۲	۴-۳- چشمه‌ها و مراکز آب‌درمانی

۱۱۵	۴-۴- جزایرو شبه جزایر
۱۲۳	۴-۵- دریاچه‌ها، تالاب‌ها و سدها
۱۲۹	۴-۶- کوه‌ها و قله‌های مهم
۱۷۰	۴-۷- غارهای طبیعی
۱۷۹	فصل پنجم
۱۷۹	پدیده‌های رسوب‌شناسی
۱۷۹	۵-۱- اشکال بیابانی
۱۸۱	۵-۲- چشمه‌های رسوب‌ساز
۱۸۲	۵-۳- دشت‌های هم‌استان
۱۸۷	فصل ششم
۱۸۷	پدیده‌های زمین‌ساختی
۱۸۷	۶-۱- گسل‌ها و آثار ژئوتوریستی رتومه فلوزیکی آنها
۱۸۷	مقدمه
۲۰۱	۶-۳- گنبد‌ها (دیپیرها) نمکی و آثار ژئوتوریستی آن‌ها در استان آذربایجان شرقی
۲۱۱	فصل هفتم
۲۱۱	جاذبه‌های زمین‌شناسی فرهنگی و پدیده‌های آتشفشانی
۲۱۱	۷-۱- غارهای دست‌کند و مسکونی (انسان‌ساخت)
۲۲۲	۷-۲- صخره‌های منقوش و سنگ‌نگاره‌ها
۲۲۶	۷-۳- معدن‌کاری باستانی و امروزی و آثار ژئوتوریستی آن‌ها
۲۴۳	فصل هشتم
۲۴۳	مخاطرات و مهندسی زمین
۲۴۳	۸-۱- آثار ژئومورفوتوریستی زلزله
۲۴۶	۸-۲- زمین‌لغزش‌های استان
۲۵۷	فصل نهم
۲۵۷	اشکال و جاذبه‌های کاوشی و فرسایشی مهم
۲۵۷	۹-۱- پدیده‌های کاوشی و اشکال کارستی
۲۶۴	۹-۲- ریخت‌های فرسایشی
۲۷۵	فصل دهم
۲۷۵	نمونه‌های زمین‌شناختی
۲۷۵	مقدمه
۲۷۷	۱۰-۱- سنگواره‌ها و مناطق فسیلی آذربایجان شرقی
۲۸۳	منابع

هرچند که توریسم اشکال مختلفی دارد ولی اصطلاح «زمین‌گردشگری یا ژئوتوریسم»^۱ از دو بخش ژئو (زمین) و توریسم (گردشگر) تشکیل شده که قلمرو آن برنامه‌ریزی و مدیریت گردشگری در مقوله اشکال و لندفرم‌ها و یا جاذبه‌های هیدروژئومورفولوژیکی، زمین‌شناسی و موارث معدن‌کاری است.

در تعریف فوق بخش توریسم آن به عنوان موضوعی چند رشته‌ای، تمامی زیرساخت‌های صنعت گردشگری از جمله: تفسیر، مدیریت، اقامت، تورها و... را شامل می‌شود و برخلاف اکوتوریسم که جاذبه‌های طبیعت چناندار را در مرکز توجه قرار داده است، این صنعت به طور کلی با جاذبه‌های طبیعت بی‌انسان سروکار دارد. توریسم یا گردشگری نظام‌مند در کشورمان ایران با تأسیس ژئوپارک قشم در سال ۱۳۶۱، رسمیت یافته است. با وجود این به دلیل عدم وجود ابزار تفسیر زمین‌شناختی در ایر ژئوپارک و مسائل عدیده زیرساختی، اجتماعی، فرهنگی، به طور عملی هنوز صنعت ژئوتوریسم در ایران دست‌نخورده است و راه‌اندازی و آغاز نشده است.

بنا به تأیید سازمان یونسکو، پهناور ایران از نظر وجود آثار تاریخی و فرهنگی در میان هشت کشور نخست دنیا جای دارد. به علاوه این کشور به لحاظ جاذبه‌های اکوتوریسمی و تنوع اقلیمی جزو پنج کشور دنیاست. برخورداری از طبیعت چهار فصل، وجود مرزهای دریایی و دریاچه‌های داخلی متنوع، کویرهای بزرگ با اشکال متنوع، چشمه‌های آبگرم، تنوع در گونه‌های حیات وحش متنوع و گاه منحصر به فرد، جاذبه‌های گردشگری مذهبی، باستانی و تاریخی تمدن هفت هزارساله، این قابلیت را به ایران بخشیده است که در ردیف‌های نخست گردشگری جهان قرار گیرد. کشور پهناور ایران جزو ۶۰ کشور برتر جهان از نظر داشتن جاذبه‌های گردشگری، اعم از باستانی و طبیعی، است. تمام اشکال زیبا و جاذب ژئوتوریستی، باستانی، مذهبی و استان‌های مختلف این سرزمین کهن به‌صورت خدادادی گسترش یافته است. چون فلات آذربایجان محل تلاقی ساختارهای زمین‌شناسی و منطقه آتشفشانی (فلات آندزیت‌ها) با توپوگرافی بسیار متضاد دشت‌ها و ارتفاعات مرتفع آذرین و رسوبی است و به همین دلیل دارای تنوع اشکال ژئوتوریسم در کشورمان است؛ این کتاب به معرفی اشکال ژئوتوریسم استان آذربایجان شرقی پرداخته، که دارای اشکال و چشم‌اندازهای بسیار زیبا و خدادادی است.